

МЕДІАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ: ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

БОЖЕНКО Наталія Василівна - аспірант юридичного факультету кафедри адміністративного та кримінального права Дніпропетровського національного університету ім.О.Гончара

Научная статья посвящена исследованию теоретически-исторических оснований медиации как альтернативного метода решения конфликтов. Рассматриваются основные этапы становления медиации, научные подходы отечественных и зарубежных ученых о целесообразности и актуальности внедрения указанного альтернативного механизма урегулирования споров.

Ключові слова: *медіація, примирення, правовий конфлікт, спір, міжособистісний конфлікт.*

Вступ

Створення умов для вільного, прогресивного розвитку суспільства є одним із найважливіших завдань сучасної держави, при цьому вагому роль відведено формуванню ефективних механізмів врегулювання конфліктів – неодмінних супутників будь-яких соціальних процесів. Вирішення правових конфліктів необхідно досліджувати як певний механізм, на функціонування якого впливають як соціальні, так і правові явища та процеси. У сучасному суспільстві все частіше використовуються неюрисдикційні способи вирішення правових конфліктів, серед яких одне з важливих місць займають альтернативні методи вирішення конфліктів, до яких, зокрема, відноситься медіація.

Дослідженням питання медіації, як одного із альтернативних засобів врегулювання спорів, у тому числі адміністративних, приділяли увагу С. Васильчак, В. Баранова, Є. Борисова, О. Бобров, В. Землянська, Т. Подковенко, Г. Єрьоменко, Г. Похмелкі-

на, Т. Кисельов, Д. Давиденко, Ю. Притика, О. Дементьев, І. Бельська, Д. Валдайцев, Є. Тихонова, Ф. Ентрингер, Х. Бесемер, Ц. Шамлікашвілі, Л. Леві-Брюль, М. Пель, Р. Нельсон та ін. Однак, дослідженнями вітчизняних та зарубіжних науковців недостатньо врегульовано дане питання, і тому є потреба щодо подальшого його вивчення.

Постановка завдання

Метою статті є дослідження теоретико-історичних аспектів медіації як альтернативного методу вирішення конфліктів.

Результати дослідження

У всьому світі медіація є однією з найпопулярніших форм урегулювання конфліктів. Медіація (від лат. mediation – посередництво) – це приватне та конфіденційне використання посередників для виходу з конфліктної ситуації. Вона дає можливість уникнути втрати часу в судових розглядах та додаткових і непередбачуваних матеріальних витрат.

Медіація, в сучасному розумінні як суспільно значима діяльність, стала розвиватися в другій половині ХХ століття, передусім в країнах англосаксонського права: США, Великобританії, Австралії, після чого отримала поширення і в Західній Європі (Франції, Німеччині, Італії).

У 1976 році відбулася національна конференція ім. Р. Паунда «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США» [1], яка і стала

початком впровадження альтернативних способів вирішення спорів, оскільки саме тоді проявився взаємозв'язок цих методів з судовою системою США. Тоді ж Верховний суддя У. Бергер звернув увагу на серйозні проблеми судової системи: великі судові витрати, тривалі терміни розгляду справ, надмірну легалізацію та формалізацію процедур, які вимагають надвеликих розмірів витрат на юридичне обслуговування громадян – та запропонував звернутися до неформальних альтернатив. На цій же конференції гарвардський професор Ф. Сандер (Frank E. A. Sander) ввів таке поняття, як «Суд з багатьма дверима» [2]. Тобто коли суд може запропонувати позовникам не лише судові слухання, але й інші підходи, такі як медіація або арбітраж. Ця конференція стала історичним ривком, після якого ідеї медіації почали проникати у свідомість людей.

Примирливими процедурами зацікавилися й інші країни, у тому числі Англія, Ірландія, Канада, Індія, Австралія, а пізніше і Європа. Необхідно звернути увагу, що ініціаторами примирення виступали як окремі особи, так і держави, а пізніше – міжнародні організації, передусім Організація Об'єднаних Націй (ООН). Стаття 33 Статуту ООН регламентує мирне вирішення спорів, у тому числі «шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення» [3].

Пізніше, в 1982 році Конвенцією Організації Об'єднаних Націй по морському праву, у ст. 279 був передбачений обов'язок держав-учасниць врегулювати будь-який спір між собою, згідно із тлумаченням або застосуванням цієї Конвенції, мирними засобами, у тому числі шляхом переговорів, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами за своїм вибором [4].

З метою урегулювання процедури медіації ООН опублікувала для господарського права Модельний закон про міжнародні комерційні примирливі процедури (Model Law on International Commercial Conciliation (UNCITRAL)); у США виданий Єдиний закон про медіацію (Uniform Mediation Act); в Австрії був ухвалений Федеральний закон про медіацію.

Що стосується країн пострадянського простору, то найбільшого успіху в процесі просування примирливих процедур досягла влада Республіки Беларусь, яка в 2004 році розробила і в 2008 році ввела в дію законодавчу модель судового посередництва. На сьогодні медіація є самостійним правовим інститутом попри те, що він вимагає вдосконалення. Головним позитивним ефектом процесу медіації є те, що після її завершення сторони чітко знають, що результат, до якого вони прийшли, був вироблений безпосередньо ними. Іншими словами, кінцевий результат медіації, до якого сторони прагнуть прийти, – укладення домовленості на взаємовигідних умовах, як хотілося б їм. У цьому і є головний сенс і мета будь-яких мирових переговорів і медіаційних процесів.

В Україні медіація з'явилася через 3 роки після розпаду Радянського Союзу. Так, у 1994 році, з метою сприяння розвитку стабільного українського суспільства шляхом запровадження відновних практик і підходів, у Києві був створений перший Український Центр Порозуміння [5], як представництво міжнародної організації Search for Common Ground («Пошук порозуміння»), і вже у 1995-1997 роках перші навчені медіатори стали брати участь у вирішенні міжособистісних конфліктів за допомогою процедури медіації.

Медіація під час врегулювання адміністративних спорів в Україні застосовується вже не перший рік – в основному завдяки міжнародним організаціям (зокрема Міжнародній фінансовій організації), яка фінансує відповідні програми. На сьогодні врегулювання спорів за участю незалежного посередника (медіатора) проходить у рамках діяльності ряду громадських, благодійних організацій, а також установ, які надають платні послуги з медіації; крім того, з 2003 року в українських судах медіатори беруть участь у процесах експериментально; проводиться підготовка суддів-медіаторів і адвокатів-медіаторів [6].

Одним із найбільших є Український центр медіації (УЦМ), заснований при Києво-Могилянській бізнес-школі з метою створення інституції, яка стала б рушійною силою для розвитку альтернативних спосо-

бів вирішення спорів в Україні шляхом проведення навчання і надання послуг дійсно незалежних медіаторів.

На думку голландського судді-медіатора М. Пеля, «уміння грамотно запросити до медіації, тобто професійно й ефективно запропонувати врегулювати конфлікт з використанням принципів медіації і зробити необхідні консультації у зв'язку з цим, стає важливою професійною навичкою, природна частина якої – також уміння зрозуміти, в яких ситуаціях використання медіації небажано. При цьому, щоб успішно зробити пропозицію до медіації, необхідно знати, які конфлікти можуть бути вирішені за допомогою медіації, а які – ні» [7].

Що стосується перспектив розвитку медіації в нашій державі, то доцільно відмітити наступне. На думку Д. Л. Давиденко, медіація – «безумовно, один з безперечних напрямів розвитку правового захисту громадян і юридичних осіб. Недооцінювати переговори і їх роль у визначенні функцій кожного учасника спору немає сенсу, оскільки це перевірено часом, досвідом багатьох поколінь. Досить згадати численні дипломатичні приклади досягнення консенсусу між державами, використання різних підходів і засобів для цього» [8]. Попри те, що в різні періоди історії України медіація отримувала деякий розвиток, ідея і модель сучасної медіації переймається сьогодні з досвіду західних країн, у яких інститут медіації ефективно функціонує не один десяток років.

На сьогодні поступово здійснюється запровадження взаємодії суддів і медіаторів. Передбачається, що процедура медіації дозволить врегулювати спір на стадії зародження конфлікту, зменшити кількість цивільних, у тому числі адміністративних справ у суді, понизити витрати учасників процесу і судів.

Слід зазначити, що про альтернативну процедуру врегулювання спору за участю посередника судді під час розгляду адміністративних справ не завжди роз'яснюють сторонам можливість вирішити спір за допомогою медіації, тому медіація на сучасному етапі становлення не зовсім затребувана. Крім цього, думка самих суддів про необхідність застосування в судах України про-

цедури медіації є неоднозначною. Так, одні розраховують, що завдяки медіації навантаження на суддів знизиться, інші побоюються зловживань учасників процесу з метою з'ясувати, на які вчинки готова піти протилежна сторона.

Крім того, багато громадян країни доки ще не готові і не бажають прибігати до мирного вирішення питання. Кожен учасник захищає свою принципову позицію і настільки упевнений у власній правоті і непогрішності, що це заважає домовитися з протилежною стороною. Тому вважаємо, що основний напрям, по якому варто працювати, – інформаційний. Якщо людям надавати більше інформації про те, хто такі медіатори, чим вони займаються, що таке медіація і як вона впроваджується в життя, то поступово громадяни прибігатимуть до того, щоб дозволити виниклі спори шляхом медіаційної угоди.

Сьогодні ще досить рано диференціювати області, в яких медіація найбільш затребувана. Важливо, що цей інститут отримує підтримку не лише судовою, але й іншими гілками влади. Існує думка, що нині створені всі умови для інтеграції медіації в українську правову культуру. Вказаний напрям набуває особливої значущості також для української вищої професійної освіти, зокрема в контексті включення України у Болонський процес, у рамках якого певний інтерес для української ментальності представляють ініціативи ЄС в області професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема «підготовка фахівців з лінгвокультурного посередництва в соціально значимих областях, включаючи право та ін.» [9]. При цьому, згідно з оглядом ЄС по дослідженню потреби у фахівцях з мови і лінгвокультурної медіації, особливу увагу, на думку дослідників, слід приділяти «іншомовній і перекладацькій підготовці медіаторів» [10].

Порядок проведення процедури медіації у світі може відрізнятися, але зберігаються основні її принципи, що є засадами при її проведенні. Україна вже зробила перші кроки на шляху впровадження та застосування даного методу. Уже на сьогодні першою ластівкою такого розвитку стало прийняття Верховною Радою України (03.11.2016 р.) законопроект «Про медіацію» № 3665. Відповід-

АНОТАЦІЯ

Наукова стаття присвячена дослідженню теоретико-історичних основ медіації як альтернативного методу вирішення конфліктів. Розглядаються основні етапи становлення медіації, наукові підходи вітчизняних та зарубіжних науковців щодо доцільності та актуальності упровадження вказаного альтернативного механізму врегулювання спорів.

но до проекту цього закону, «медіація може бути проведена у разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду (третейського суду), так і під час або після судового чи третейського провадження, у тому числі під час виконавчого провадження» [11]. Закон трактує процедуру медіації як «альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу за участі медіатора досягти згоди для вирішення їх спору» [11]. Гадаємо, що положення цього закону будуть сприяти розвитку громадськості та формуванню культури цивілізованого врегулювання спорів.

Висновки

Враховуючи вищевикладене, ми дійшли висновку, що будь-яка держава, яка шукає шляхи задоволення потреби, що зростає у суспільства щодо ефективної і неупередженої системи правосуддя, повинна створити повноцінний комплекс альтернативних процедур врегулювання спорів. У зв'язку з цим, діяльність із запровадження медіації у останні роки отримала велике визнання у Європі. Наша держава також прокладає свій шлях розвитку демократії та побудови громадянського суспільства. Маленькими кроками, але значимими і такими, що повністю відповідають ментальності українського народу, на цьому шляху буде запроваджено інститут, альтернативний судовому вирішенню спорів, – медіація.

Література

1. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції його розвитку // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Юриспруденція, 2014, – № 10/2. – том. 1. – С. 32.

SUMMARY

The scientific article is devoted to research of theoretical and historical foundations of mediation as an alternative method of conflict resolution. The main stages of mediation and scientific approaches of domestic and foreign scholars on the feasibility and relevance of the implementation of this alternative dispute resolution mechanism.

2. Лав Л. Суд з багатьма дверима // Медіація і право, 2010. – № 1(15). – С. 24–28.

3. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945. Сан-Франциско, 1945.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй по морському праву. 10.12.1982 // Бюлетень міжнародних договорів, 1998. – № 1.

5. Від суперництва до співпраці: зміна підходів до розв'язання конфліктів, УЦП: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://uccg.org.ua>.

6. Коваль Р. Г. Актуальні питання формування української моделі відновного правосуддя, Український Центр Порозуміння, 2005р.: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf>.

7. Пель М. Запрошення до медіації: практичне керівництво про те, як ефективно запропонувати вирішення конфлікту за допомогою медіації. – М.: Міжрегіональний центр управлінського і політичного консультування, 2009. – С. 9.

8. Давиденко Д. Л. Нейтральність і довіра як основа посередництва: декілька історичних ілюстрацій // Третейський суд, 2010. – № 1 (67). – С. 160.

9. Атабекова А. А. Іншомовні спеціальні концепти в міжкультурній професійно-орієнтованій комунікації (мовне оформлення і інтерпретація) / А. А. Атабекова. – М.: РУДН, 2008. – 198 с.

10. Kondo Met Al. Intercultural Communication, Negotiation, and Interpreting // Y. Gambier, D. Gile & C. Taylor (eds). Conference Interpreting: Current trends in Research / Met Al. Kondo. Amsterdam: Benjamins, 1997. – 342 p.

11. Законопроект України «Про медіацію» від 17.12.2015 № 3665: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>.